

Jemtlands Tidning

HEMBYGDSFÖRENINGEN JAMTAMOT, NORRLANDS NATION, UPPSALA

NR 2-79 ÅRG.8

tre nyblivna Storjamtar f v

P-G Norman (skriver om Äcke på sid.12ff)
Bo Oscarson (diverse på diverse sidor)
Ando Andersson (älgjakt på sid.10f)

I föregående nummer dristade jag mig till att kalla tidningen för "kulturtidskrift". Enär jag fått avslag hos Statens Kulturråd för ett smärre bidrag till en dylik publikation ser jag mig därmed föranlåten att i fortsättningen enbart kalla vår tidning för en JAMTLÄNSK kulturtidskrift!

Mycket vatten har runnit under broarna sedan det förra numret, t o m i Fyrisån, och återigen har vi fått en ny styrelse. Även den senaste valda är en blandning av gammalt och nytt, allt för att hålla kontinuiteten uppe. Dock sitter jag själv fortfarande kvar ännu en period (tyvärr) dock med mycket bistånd av redaktör Oscarsson! (och fotograf: Ulf W) Nu fordras dock att någon villig kandidat anmäler sitt intresse med det snaraste.

Ärtmotets upplösning var inte av det trevligaste slaget. Att polisen skall behöva tillkallas för att köra ut Jamtamot från vår egen ägandes Kammare hade man inte väntat, framför allt inte som både ÖH och Skrivare befinner sig bland de utkörda! Även broder Halvar torde ha rist sitt skägg i förtvivlan över att ingen av de närvarande Jamtarna hade den ack så viktiga nyckeln med sig. (se även ÖH:s reflexioner)

Med anknytning till rubrik och foto hän-

visas till en av red. (o)lyckligt genomförd rövkröksturnering med de därefter uppkomna krämporna. Detta med rövkröksturneringar vore väl en riktig munbit för våra "övervakare" att göra en utredning om? Jag kan redan se rubrikerna framför mig:

"Socialstyrelsen rekommenderar högst två drag per Mot" eller "Arbetskyddsstyrelsen kräver minst 15 cm tjock rövkröksmatta".

Sölvbacka har åter varit uppe för debatt, för en gångs skull verkar allt vara helt klart! Det (blir/blir inte) någon utbyggnad och Broder Hederspristagare Lundberg kan känna sig glad/överkörd) och Jamtamot (lider med/gratulerar) honom. Stryk det som visar sig vara fel!

Detta för mig sedan direkt in på frågan om vad som kan tas in i tidningen? Jamtamot är ju en opolitiskt bunden förening och därför kan det ibland vara svårt att veta vad som egentligen skall kunna tas in i tidningen. Det direkt partipolitiska ställningstagandena är ju direkt olämpliga och sådana har vi ju heller aldrig tagit in (??). Vän av ordning kan dock påpeka att det i detta nummer finns ett par artiklar som åtminstone tangerar denna gräns.

Min personliga åsikt i detta (dessa) fall är dock att allt som kan påvisa någon form av missförhållanden av vilket slag det än vara må, bör publiceras! Det kanske rent av är dags för en "Tidningspolicykommité" ?!?!?!?

RED

ÄNNU INGET JAMTANSUS

Ju enklare, ju simplare

Ja, Bröder Jamtar och Storjamtar, som Ni alla vet börjar Jamtamot närma sig pensionsåldern med stora kliv. En ålder av 65 år inger både aktning och pondus. Min högst personliga åsikt om varför Jamtamot uppnått denna aktningvärda ålder är att föreningen har just i sin stadga i de strikta proceduella formerna, som medger goda tillfällen att dryfta de spörsmål man kan ha på hjärtat i lyssnande, förstående och problemlösningsinnovationsrika Jamtars gemenskap. Jag har hört från några av de nya gälbeinskanan att de är något konfunderade inför det sätt under vilken Moten hålles, samt att de vill förändra det hela till en något radikalare form som motsvarar deras nöjes lystnad. Jag motsätter mig det hela då jag erfarit att de efter första terminen lekt av sig rommen och kommit till en viss mognad som medger att de inser det värdefulla i Jamtamot och sedemera kommit på Moten.

Sedan det förra numret av denna eminenta publikation har Tord Larsson-Graff skickat, av sin fader donerade, ÖH-klubba fyra mil

västsväst från Lången i Offerdal till Västbacken i den angränsande socknen Alsen. Både ansvaret och klubban var tung(t) att ta emot då ju "Graff" innehaft ämbetet och förtroendet i hela två år. Han innehade och innehar oerhörda kunskaper dels om Jamtamot och dels om nationen varför det var en stor förlust att han inte hade möjlighet att åtaga sig någon post inom styrelsen. Det vi förhoppningsvis ser fram emot är att vid kommandes Mot delger oss av sina kunskaper och råd.

För övrigt kan jag nämna att under höstens gång har ordningsmakten stiftat bekantskap med Jamtamot. Detta bidrog något till deras personliga glädje samt till en viss konfun-

dering över våra noggrant genomförda förhandlingsnormer. Det hela utspann sig i vår egen, av Norrland Nation, tilldelade, kammare under taket!!!

En av vaktbolaget nyligen anställd vaktman påstod att vi närvarande Jamtar, dels i egenskaper av att vara Jamtar, dels i egenskap av nationsmedlemmar inte ägde behörighet att vistas på (inom?) nationen. Den enda magiska saken som skulle medge denna behörighet skulle vara innehavet av en nyckel! (av typen sjutillhållar!!). Detta ställde vi närvarande Jamtar oss tveksamma till då ju nationen inte informerat oss om att detta var ett oeftergivligt krav vid upplåtandet av lokaliteterna. Jag kan i skrivande stund meddela att vi fortfarande inte fått någon

som helst information från nationen om de förhållanden som råder!?!?

Vidare är det kanske så att det ligger i Jamtarnas natur att inte behöva använda nycklar då ju Jamtland under sin självständighetstid och ända fram mot nyare tider var att betrakta som ett öppet land med stor gästfrihet och utan låsta dörrar. Att märka är att stölder ytterst sällan förekom under 1300-talet då det endast registrerades två stycken i vårt fosterland. För att återgå till ordningen och ordningsmakten, då de senare inte ville lämna kammaren kundé ju inte några ordnade förhandlingar äga rum varför närvarande Jamtar fann det för gott att ajournera mötet (och Motet) för att uppsöka annan lämplig förhandlingslokal.

Till slut vill jag tillönska alla en god (godare) fortsättning!!

KJELL-ÅKE SUNDELIN ÖH

Något för Guinness rekordbok??

Rekord i fredligt krig

"- Norrmännens uppförande vid inmarschen och återtåget år 1809 berömmes ganska mycket. De betalte till och med hästarnas bete och gälvo mer än hvad begärdes."

F W Schubert
år 1817

Jemtlands Tidning.

Utges av:
HEMBYGGSFÖRENINGEN

Jamtamot
NORRLANDS NATION
V. Agatan 14
Box 012
751 25 Uppsala

REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE:
Ulf Pettersson
Studentvägen 22
752 34 Uppsala

UPPLAGA: 400 ex/nr en gång per termin

NCB-Hissmofors

Hissmofors har varit på tapeten det senaste året, och inte minst nu i den senaste valrörelsen.

Intet nytt har därvid framkommit som konstruktivt har kunnat förbättra situationen. De spaltmeter och timmar och minuter som massmedia har ägnat åt Hissmofors och NCB för att hitta syndabockar har mer varit destruktivt.

Att NCB-koncernen kom på fall bidrog givetvis till att man inte kunde göra konstgjord andning på Hissmoforsfabriken fram till nästa högkonjunktur. Fabriken var för övrigt mycket nedsliten, huvudsakligen beroende på att den inte underhållits kontinuerligt. Nedslitningen av fabriken var redan långt gången när NCB köpte fabriken för ett tiotal år sedan och den var redan då nedläggningshotad. Man kan därför fråga sig vilka motiv NCB hade för att köpa industrin när den var i ett sådant skick?

Antagligen räknade man kallt med att komma åt de skogar som Hissmofors ägde och för att hålla masken lät man driva fabriken ett antal år (med hjälp av statliga pengar) så att syftet med affären inte blev alltför genomskinligt. Att affären ändå blev lätt att genomskåda visar den snabba försäljningen av kraftstationen i Hissmofors vilken ingick i köpet av fabriken. Kraftstationen såldes så gott som omedelbart till Östersunds Elektriska. Hade man haft denna kvar

så hade man inte kunnat påvisa en så svag lönsamhet och kapitalbrist som föranledde den senare nedläggningen av fabriken.

NCB:s målsättning med köpet var följaktligen en planerad nedläggning. Vinsten med affären var dels ett snabbt kapitaltillskott genom försäljningen av kraftstationen och dels att komma åt se stora skogsarealer som fabriken ägde, för att därigenom ytterligare kunna säkra råvaruleveranserna till de nya, stora NCB-fabrikerna vid kusten!

NCB-ledningen gjorde ett gruvligt misstag när man trodde att Jamtarna skulle kunna luras med hjälp av ett tiotal-års glömska. Vet att Jamtarna aldrig glömmen en oförrätt!

NCB-ledningens snikenhet efter de Hissmoforsägda skogarna har för all framtid skadat NCB:s namn i Jamtars öron. En hård sanning kan vi tåla, men skojarknep, ALDRIG!

"En som känt sulfittanken"

PRESSTOPP PRESSTOPP PRESSTOPP PRESSTOPP

Jamtamots kontaktman för sommarmotet i Jamtland, Staffan Uddeholt, reser till Hanoi på 2 år. Till ny kontaktman utses för om 1/1 1980 Bo Oscarsson, som då återvänder till Jamtland.

De berömda HUNNASCHELBUAN vid sekelskiftet

foto: N H Olsson Nordannälden

Traditionen bjuder att ha med en sammanfattning om vad som egentligen timade under föregående verksamhetsår och denna kommer följaktligen här!

Surströmmingsmot: (15/9)

Som vanligt infann sig en dubbeldusk gaulbeinskarar och som en anvisning på kvalitét kan nämnas Sundström som antog att "älgen" var en nära släkting till "Horn-Per"!!! Broder Wåglin framförde senare hypotesen att ifrågavarande föremål var ett av Graff nedlagt cykelstyre och icke någon representant för skogens konung! I övrigt valdes och utsågs Medin till rövkroksmatta, detta dock som ett sedemera falliat misstag!

Årtmot: (13/10)

Under denna afton utspelades det som sedan gått till hävderna som "groggdebatten". Broder förslagsställaren "Salle" Berg åtnjöt slutligen ett års dispens. Broder Björck visade levande diablerer från Lunndörren och därtill hörande pass och gillevärden redogjorde för Jamtarnas insatser i det nyligen avgjorda VM i mejerispannhivning där ett silver i Helfet samt en hedrande fjärdeplats i Mellanfot blev resultatet!

Novembermot: (10/11)

Br. Ando tar upp frågan om nackdelen med att ha Mot under älgjakten. En minst sagt vild debatt utbryter där allehanda andra tillfällen förs på tal som olämpliga tidpunkter för Mot, som exempel kan nämnas mylhtplocking, slätter och julslakt!

Slutsatsen blir givetvis att en komité tillsätts!

Julmot: (8/12)

På Julmotet utsågs årets eller snarare kommande års Hederspristagare och för första gången utsågs två personer:

Wille Rømpke och Jöns Fahlén!

Aftonens gäst var Riksspelmannen Leif Alpsjö vilken framförde en duk låtar på det förnämliga instrumentet nyckelharpa. I övrigt bör nämnas besöket vid Gunillaklockan och farbror landshövdingen blev förhoppningsvis väckt av skönsång.

Urtima Mot: (19/1)

En oväntad händelse under aftonen var att Hedersprisfonden konstaterades vara färdig (ut)bildad, i sanning överraskande!

Maten var även den en överraskning, näml. av broder Nischa egenhändigt uppdragen sig av gammal hederlig JAMTLANDS-modell!!!

Vidare bör nämnas broder H-P:s ekvillibristiska övningar i att tala det finska tungomålet varvid en finländsk gäst från Birkarlarna utbrister:

"Det är rrrroligt att träffa en riktig finne ibland".

Grötmot: (9/2)

Förutom den sedvanliga gröten så bjöds Motet denna afton på Graff i dubbla upplagor! Dels då ÖH själv men även en gäst och trubadur med namnet Jon Graff!

Då gästen efter ett tag meddelar Motet att han snarast måste ge sig av kontrar broder ÖH med:

"Du kann begynn å spahla n'laot så fao ma si åm ma gjett fLi ut'dä!"

Stormot: (23/3)

På Stormotet var det så dags att dela ut Hedersprisen till de utsedda Hederspristagarna. Wille och Jöns fick alltså under Motets jubel mottaga de av Olle Festin förfärdigade prisen.

Bröder Graff och Wåglin låter tåkelsten falla från sin egenhändigt gjorda "abstängsbögl", tillverkad av den "enda" granen i "skogen bortom Rickombergaskolan".

Under Stormot bjuder traditionen även att Storjamtar utnämns. För kvällen utsågs br. P G Norman, Ando Andersson och Bo Oscarsson (se första sidan) såsom värdiga bärare av det vita brämet.

Aftonens underhållning svarade "Lång-Bengt" Gustavsson emedan han till allas förtjusning framförde ett antal sk "bonnsketcher".

Motet framförde även sin aktning för att hufvudsakligen 150-årsminnet av Carl Zetterströms död 1829, genom kransnedläggning å dennes grav.

Valmot: (4/5)

Till ny ÖH under innevarande läsår valdes Kjell-Åke Sundelin samt en delvis nygamal styrelse. För ö slogs nog detta Mot rekord i förhandlingar där debattens vågor gick höga till vid pass klockan 07.00 angående stadgar, nålar och allehanda spörsmål. (träsmak, sa Bill) Till de mer uppskattade inslagen denna afton hörde dock kulturfilm!

Sommarmot i Uppsala (1/6)

Så tuff-tuff tåga vi till Lännaholm för käk. Efter livliga förhandlingar tillsattes en del kommitéer bl a "Stenkomitén" för att anskaffa gatstenar till en "Fornnordisk Mångkamp". Platsen för stenvall utsattes till Fyris "raggartorg" varvid livräddningsstång användes. En Fakultetsstyrelse i Jamska valdes även under aftonen med bl a "Rupulenskopulator" och "Fakultativ KardinalschLapparsk" vilkas uppgifter framgår av (förhoppn.) protokollet.

Sommarmot i Stån med omnejd: (14/7)

Efter att ha inmundigat käk på Hov (Hovkäk) vidtog en rundresa till Stocketitt med föredrag av Gunnar Björck om Frösö Lägers historia. Vid Sprotejdet höll sedan Bo O sitt sedvanliga föredrag om vad sig där tilldragit sig. Minnesvärt från denna afton vid Storsjön var annars Yngsten Per-Erik Magnussons mycket underhållande tack för maten!!

För någon tid sedan fick jag i min hand - med vänlig hälsning från Jamten Björn Björck - en kopia av en artikel ur den Norska Turistföreningens Årsbok 1930, s. 127-34. Artikeln av S Udby "Hvor Snåsa og Jämtland møtes. Litt om grensetrafikken i gamle dager" är intressant, och som förtjänar att relateras.

Kölen, eller vattendelaren, går här som så ofta eljest en bit in i Noreg. Vid sjön Grønningen och Imstadsfjellet börjar det till Indalsälvens vattenområde hörande långa sjö- och vattensystemet, vilket sedermera fortsätter in på jamtiskt område. Här rinner också älven Imsa med biflöden upp, för att med tiden nå Atlanten.

Imsa rinner genom Imsdalen, en relativt kort dal, bred och platt i sin nedre del, längre upp hastigt avsmalnande. Ovanför gården Åsum (Åsan) heter dalen Imsdalen, där nedanför kallas älven Jørstadelva. Vid Megardseteren har så sent som på 1500-talet stått en kyrka. Där finns spår efter grundmur och kyrkogård. Enligt O Rygh i "Norske gårdsnavn" finns namnet Imsa i bl a Storelvdalen, av adj. ymiss, forenderlig, alltså betecknande en älv med starkt växlande vattenföring. (Jmf ymse i hälsingska och ömse i Jamska= varierande, lite av varje, olika, m fl betyd.)

Inte heller dessa trakter har förskonats från svenskens härjningar. I snåsabygden har av och till infallit svensk trupp över Holdern eller Gaundalen och Imsdalen. På Svødumyrene, c:a 1,5 km ost om Reinsjøen, norr om Megardseteren i Imsdalen finns lämningar efter en skans för försvaret mot Sverige. I närheten finns den s k Svenskdalen, där svensk trupp skall ha frusit ihjäl. På en åsrygg norr om Reinsjøen finns också en höjd påminnande om orostider, benämnd Vakthaugen. Jmf namnet "Vekterhaugen" i Anjedalen i Holtålen, där Armfeldts trupper passerade över Bukkhammeren till Tydalsfjällen.

Men även fredligare relationer har förekommit över denna del av Kölen. Sedan mycket långeliga tider torde handel ha skett i bägge riktningar över gränsen. Under förra århundradet nåddes en absolut topp på 60-talet, för att därefter stadigt minska. Handeln upprätthölls dock in på 1880-talet. Nedgången berodde främst på tillblivelsen av ångbåtstrafik på Kallsjön och Anjan. Denna var en viktig del i den s k "kommunikationsleden" från Järpen över de två stora sjöarna till Melen vid Anjans västända och härifrån per järnväg till Verdalen. Då järnvägen gjorde sin entré med Meråkerbanan i början av 1880-talet blev det emellertid slut även på ångbåtstrafiken på Anjan.

Från norsk sida utgick handeln från trakterna av Snåsa. Snåsingarna körde till gränsen på vintern - från nyår till april - då isen låg säker. Förvägen gick längs stråket Imsa-Ismenningen+Grønningen-Skjelbreden-Holdern. Utförseln bestod huvudsakligen i korn,

sill och torrsk. Avståndet Snåsa-Holdern är 30-40 km, och med lass på 15-16 våg (c:a 300 kg) hade man att göra säkert 10 timmar för en dagpenning på omkring 1 daler (4 kr).

I Holdern tog svenska körare över. Vid den byteshandel som här skedde fick Snåsingarna div. järnvaror, t ex yxor, spadar, kvisslor, vidare rålin från hälsingland och s k "svenskklaede", ett svart eller grått tyg som av snåsingarna användes till att göra kläder för den av dem bedrivna Nordlandshandeln. Mycket gångbara från Jämtland var även röda toppluvor med vit flossning (!)

På svensk sida gick färden söderut över Holdern, 8 km, sedan över ett 3 km brett eid och Torrøjen, c:a 30 km. På eidet mellan Torrøjen och Juvuln bodde då storbonden Ole Stefansson på Ång. Härifrån förmedlades varor ända till Offerdal, och hit kom även samerna och bytte bort renkött och skinn.

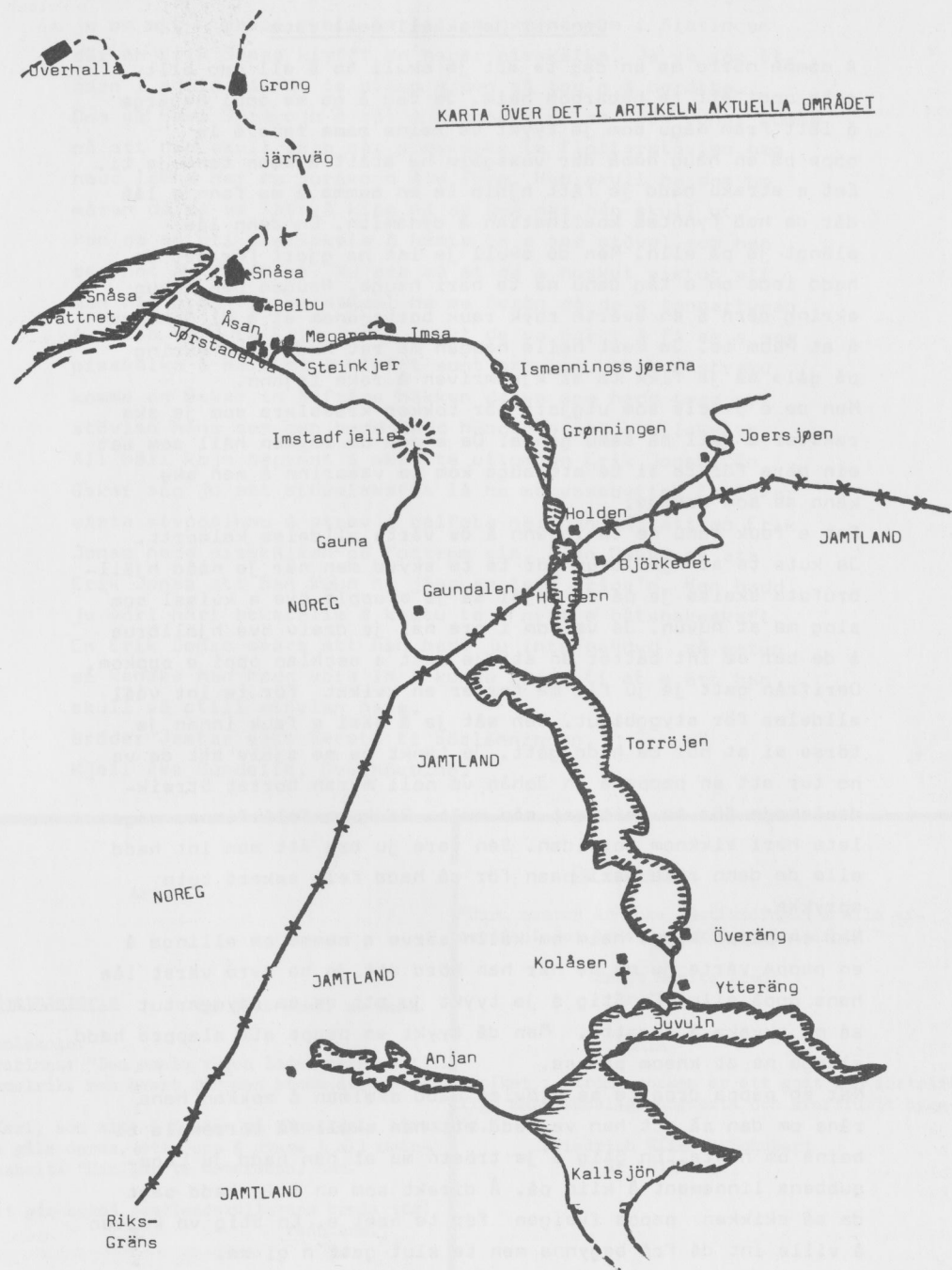
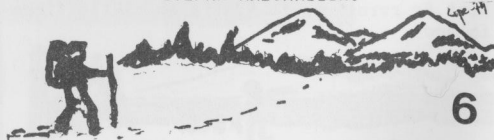
Handel förekom också med norska hästar över gränsen. Denna ombesörjdes mest av uppköpare från Grong och Overhalla, som reste till Östersund på marknad i mars och september. I genomsnitt fördes 40-50 hästar per år över Snåsafjällen till Jämtland. I och med att denna handel kring sekelskiftet tullbelades upphörde den dock tämligen raskt för Snåsas del.

Förutom av Jamtar har dalkarlar avlagt visiter till denna del av Noreg. Fram till 1870-talet kom dalkarlarna vandrande i mars månad, vanligen 3-4 stycken, för att driva handel med mindre järnvaror, "syler og nåler og kakupekker", det sistnämnda en apparat för att göra hål i krusa vid bakning. Men masarna hade också med sig t ex sticknålar och knivar. De gick i nationaldräkt, långa kofter och knäbyxor.

Nämnas må, att man förutom rutten över Holdern m fl sjöar via Imsa till Snåsa istället kan ta vägen genom Gaundalen över fjällen och längs Jørstadelvas biflöden. Den förra vägen är dock ur åtskilliga topografiskt-geografiska synpunkter att föredra - icke minst fördelen såväl sommar som vintertid med ett långt, nästan sammanhängande system av sjöar.

Källor angående gränstrafiken och handeln mellan länderna i dessa trakter är bl a "Sneaaens Beskrivelse" av prästen Svend Busk Brun i Trondhjems Videnskapsselskaps Skrifter år 1817

STEFAN HALVARSSON.

Dan när je skuull eell rate

A mamma närre me en dag te att je skull ta å ell opp allt rate oppi ett ta habärgom heim. Je tog å ga me oppi habärke å lätt fram nagu som je tyykt va reine rame rate å la oppe på en haug hemá där vassgårn ha stått å saan tent je ti. Eet e straku hadd je fått hjälp ta en mamma å ma fann e låå dår de had fynntes knallhattan å dynamitn. En dann låå slängt je på elln. Men de skull je int ha gjort för eet de hadd lede om e tag danu ne te häri hauga. Haugen han flaug ekring gårn å en svårtn røyk rauk bortgjönöm at a Ol Johansa å at Peom te. Ja mest heile haugen ma rat hadd föki ekring på gåla så je fikk ta at kjemmriven å raka igjänn. Men de e precis som utgjort när tokker krasslara som je ske rakster å eell på samu gånga. De e som om røyken håll som eet ein bäre för te si te att auga kom te vassrinn å man ske kann se som bekeje.

Eet e fauk danu ne te igjänn å de vårte alldeles kalmortt. Je kute te at hjällbrun för te ta skydd men när je nååd hjällbrufota skeise je på en spjel så je stupple öve e kvissl som slog me at huvun. Je va som i ora när je dreiv öve hjällbrua å de bar se int bätter än att je datt a aschlan oppi e oppkom. Derifrån gatt je ju fli me fortar an kvikkt för te int våål alldeles för styggblaut. Sen sát je å häsi e fauk innan je törse si at hur de hadd gått. Je tänkt ma me själv att de va no tur att en pappa å en Johán va noli märsn bortat Streikdrolskojn för te leit eet nån mult. De kuun fell finnes nagu leta heri sikknom bortidan. Sen vare ju bra att man int hadd elle de dann rate heri paan för då hadd fell sekert tutn srykke.

Nar en pappa komme heim om källn särve a mamma om ellinga å en pappa vårte ju mä se när han hörd att je ha hyre värst låå hans oppå elln. En Stig å je tyykt ju att de va styggartut så mä skvaka å skratte. Men då tyykt en pappa att slappra hadd slynge ne at kneom på oss.

När en pappa drog ta se stövlan hadd skalman å sokkan hans råne om dan så att han va rädd att han skull få törrensla ti beina om natta. En Stig å je tröstn ma at han hadd ju Lappgubbens linnement å klin på. Å direkt som en Stig hadd sagt da så skikken pappa iveigen för te hämt e. En Stig va keiven å ville int då frå begynna men te slut gatt'n gi se.

När ma sát å vente på att'n Stig skull kamu tebaks sjåle je om att'n pappa skull berätt om när han va i flatingen där en Erik Jonsa klyfft se nager pisskålka. Je va som åt-härn i sjåla så för te släöp sjaun så tog'n å berättte. Dom va heri Suråkojn å sát å resonera då en Erik Jonsa komme på att han skull göra når pisskålka ta flottarstövlan han hadd lämne her ma Suråkojn åre före. Han skull ha dom om måran då de va lätt å kipp på se dom när han skull ut. Han ga se uti stallskyle å hämte in e par stövel som han begynnt å klyfft på. Nu ere så at de e huskut viktut att man har grej flottarstövel he ma Surån då de e tannartuvan å staa där. En Erik Jonsa tyykt de va börtt å få se e par pisskålka å häli på å klyfft sunt stövlan. Eet e straku komme en Oskar in å fråge håkken de va som hadd tege ny-stövlan hans som han hadd hadd hängenes uti stallskylan. All häri kojn begynnt å skratte uttom en Erik Jonsa. En Oskar såg ju att stövelskafta lå he ma vassbyttn. En Oskar vårte styggsinnu å strev i halfota när han såg att en Erik Jonsa hadd pisskålkan på fottrom sin. Å en Oskar sa ata Erik Jonsa att han kuun ha jåse se te å fråge'n. Han hadd ju vöri häri bakstalla å kratu te e nytt e båtshaksskaft. En Erik Jonsa svåra att han hadd ju inte behövd så satun så kanske han hadd vöre in å kunne flidd ti at a ätt han skull vä still stövlan hans. Bröder Jamtar sätt Skrate ti Sörlänningen. Kjell Åke Sundelin, Överhövding.

Artut ?

E jämthistorie

Ur Gott Humör av Åcke

I småskoln.

Lerarinna: "Den smala vägen leder således till himmelrik; men hvart går den breda då, Kari!"

A Kari, som sitt å fundèr på vägaskjele strax ova gåla deres, stig opp å svara i all meinlausheit: "Han går te Östersånn, han."

(Dit går också jamtlandskulturens breda väg! reds.anm.)

Om Jamtarna

"Huru munter är icke jämtlåndingen i alla afseenden! Det är ett verkligt glädjefolk."

Ernst Moritz Arndt
år 1804

Flata

"Folket i Ströms socken är ett godt och förträffligt människoslag, högväxta och kraftfullt byggda."

Friedrich Wilhelm Schubert
år 1817

Det var på hösten efter det att jag slutat skolan och jag hade nyligen fyllt fjorton år. Det var kväll innan min första älgjakt och jag kunde inte somna. Tänk, att äntligen få gå med gubbarna på en riktig älgjakt. Nattimmarna blev långa, slumrade ibland, vaknade och tittade på klockan. Skall det aldrig bli morgon, tänkte jag. Äntligen ljusnade det. Jag klev upp ur sängen nu var det omöjligt att sova längre. Tassade ut till köket och började sätta fyr i spisen. Kastade en blick åt far, som låg sovandes i kökssoffan, han snarkade och syntes fjärran från allt vad älgjakt hette. När kaffet var kokat, tog jag mod till mig och väckte far. Yrvaken, som en väckt vårbjörn, hoppade han och grymtade till, gnuggade ögonen och såg på mig och sa: "Ha du int sove nånting du pöjk". "Jooh, sa jag, men klocka ä fyra ä klocka fem kommer ju de andra gubbarna, så det är bäst att vara klar i tid", ursäktade jag.

Sedan vi då druckit några koppar kaffe, och gjort iordning oss, dröjde det inte länge förrän de andra i jaktlaget anlände. De var alla laddade med jaktiver och det resonades vilt både hit och dit, hur det första drevet skulle tas. Så fick de syn på mig och "Lilljonas", en av de äldre gubbarna i laget, tittade på mig och sa: "Eftersom de ä förstgångarpöjken ske vä mä, ä dä no bäst att han ä drevare, Mä må no si ätt, att han ha rätt skott ti bössa", Jag tyckte gubbarna var lite dumma, men om sanningen ska fram, så hade jag inte skjutit med en riktig älgbössa förut. Jag tittade på far, för att se om han var tänkt att säga något, men han yttrade inte något. Tack och lov!

Så begav sig gubbarna till sina postställen. Det hade bestämts att min morbror och jag skulle vara drevare. Vi skulle vänta en timme innan vi skulle börja, så att de andra säkert var framme vid sina respektive postställen. Innan far gick, kom han fram till mig och viskade med låg röst: "Se du nån älg, ä dä no bäst att du ta stöd av nå trä dä du inte har skjutit med så grov kaliber förr" Jag nickade tyst till svar.

Så äntligen hade det börjat. Min morbror Jo var en liten rask gubbe i 65-årsåldern som genast började ge mig goda råd medan vi gick upp mot fjällsidan, varifrån vi skulle börja drevet.

"Nä du får int vara för heit, om hunnan få stopp på nån älg". Ja svarade jag till slut eftersom råden både blev många och långa innan vi kommit upp till fjällsidan. Själv var han inte utrustad med någon bössa. Jag frågade varför och han sa: "Ja har int haft nån nytta av en sån de flest gången je ha vä mä". Rätt som det var började hundarna vädra och dra i sina koppel. "Nu ä dä älg", sa Jo och hytte med näven och en flod av snus

forsade fram utmed hakan. "Nu släpp je Bier, tiken min. Du få inte släppe hunn din förrän tiken ä mä älg, för hunn min ha väre mä förut, ä hen ä säker ä ta opp dom." Så släppte Jo tiken och det bar iväg med firsprång. Efter en stund släppte jag också med ivriga händer unghunden som jag hade med mig.

10

"Stå still, skrek Jo, så mä hör om det bli ståndskall". Andlöst stod vi och lyssnade, så hörde vi tikens gläfsande och vi hörde av skallet att det bar iväg med en hisnande fart utmed fjällsidan. Själv blev jag förgrymmad på morbrodern, för han skulle alltid framhålla sin tikens goda älghundsegenskaper. Så jag sa: "Du släppte tiken din först, så hunden min har

inte kommit ikapp älg, men den är bra på att springa, så den håller nog efter länge." Men Jo ville inte höra på mina invändningar, han fortsatte. "Hör här, det är Bier som har kommandot", sa Jo stolt medan snuset rann och han tillade: "Du ska va gla att valpen din få vä mä Bier (tiken) min och få lär sig lite". Så med ens fick vi plötsligt höra båda hundarna skälla, men av skallet att döma bar det iväg längre och längre bort. Det bar iväg mot posterna, skrek Jo, snart smäller det! Andlöst gick vi efter varandra, stannade ibland, lyssnade för att höra de förlösande smällarna, men inget hördes. Så plötsligt hoppade Jo till. "Nu small det!" Vi stod lyssnandes men inget mera skott hördes. Jag hörde inget, du hörde kanske fel, protesterade jag och vi blev lite oense om det verkligen varit ett skott som hörts. Jo grymtade, "det var vid Långmyra, det hörde jag tydligt". Jag avstod från vidare resonemang och sa: "Vi får nog se då vi är framme vid posterna!" Hoppas att det var hos Torkel det small för då ligger den där och inte hos någon av de andra gubbarna, för de är inga vidare skyttar", kommenterade Jo.

Ju närmare Långmyran vi kom, där posterna skulle sitta, ju mer bråttom blev det, för vi var väldigt ivriga på att få se resultatet. När vi äntligen nådde fram, såg vi gubbarna stå i en klunga mitt på myren. Morbror Jo och jag skyndade oss dit. När vi kom fram Jo om de skjutit nån älg.

"Nä, sa Torkel, jag blev lurad av hundarna. Ja hörde hundskallet, men hundarna var så långt efter, så när hundarna syntes vid de översta björkarna vid fjällsidan så hade älg, redan passerat". Nu förändrades Jo:s uppsyn med ens, för han tålde inte att någon klandrade sin tikens jaktgenskaper, varpå han började med ett försvarstal för denne: "Visst har vi hundar, hundarna sköter sig, bara ni kan skötaaer". Någon älg fick vi ej under denna jakt, så vi fortsatte och förlängde jakten under mer olegala tidsperioder. Till sist stöp det dock en älg

under tikens spårsäkra näsa: Triumferande och glad för sin tikens jaktprestation stod han stolt vid den fällda älg, och gav mig goda framtida jaktrekommendationer.

"Nu ser du vad du ska bli när du blir stor, du ska bli jägare, här ser du resultatet!" Han tillade lågmält: "skulle vi åka fast för lagens långa arm så får ni skylla på mig. Det är detsamma var jag sitter en månad, men då skall jag ha Bier med mig i kurr, det är hon som har lurat mig!"

Men allt gick väl och (det tjuvskjutna) köttet smakade extra gott för det var en ko utan kalv som vi fällt. "Dom är finast nu på hösten", kommenterade Jo medan kaffet kokade vid elden och stekpannan fräste med det härliga färska älgköttet!

Hälsningar Ando!

NÅGOT OM KONSTEN ATT BRYGGA ÖL.

Säga vad man vill, men godare öl och pilsner än på Brittiska öarna torde vara svårt att uppbringa. I vart fall om man får tro följande utomordentliga metod att framställa drycken:

Man kokar fem eller sex hinkar vatten i en kopparpanna. Sedan tar man en hink av det kokande vattnet och en hink kallt vatten och häller dessa tillsammans i ett kar stort nog att rymma arton gallons. Sedan tar man en bushel malt till vattnet i karet. Därefter tillsätter man kokande vatten från kopparpannan ända tills det är inalles arton gallons i karet. Täck över och håll det varmt och låt det stå i minst sju timmar, fast ju längre desto bättre. När det har stått sålunda, fyll kopparpannan till tre fjärdedelar från karet, koka en timme och sätt till ett halvt pund humle. Häll över i ett andra kar. Gör om proceduren med resten. Allt öl bör nu vara i ett kar och övertäckt med en säck för att få stå och svalna. Men tag dessförinnan lite av det varma ölet i en skål, tillsätt två uns jäst och låt det stå över natten. Häll över detta i det stora karet på morgonen och tappa sedan ölet på kaggar. Det är färdigt att dricka efter en vecka.

Receptgivaren avslutar sin beskrivning med kommentaren: "And it won't be like anything you can taste at the Crown, either." Vilket måhända kan vara nog så sant.

(Hämtat ur Ronald Blythe: Akenfield, Portrait of an English Village, p. 62-3. I fri översättning av

Stefan Halvarsson.)

ERIK OLSSON - ÄCKE

Att Äcke står som första namn vad gäller författarskap och diktning på vårt hemlands tungomål är tämligen välbekant, men vem var han, människan Erik "Äcke" Olsson? Min avsikt är här att i någon mån besvara denna fråga - huvudsakligen med utgångspunkt från dottern Thyra Bylins biografi - "Erik Olsson - Äcke - en levnadsteckning".

Erik Olsson - Äcke föddes i Ocke, Mörsils socken den 18 februari 1860. På mödernets härstammade han från det Adler-Ridderbergska bruksfolket, som invandrade till Jamtland under Semlans, Fröå och Huså gruvors storhetstid. På fädernet går hans anor tillbaka till 1500-talet och prosten Erik Andersson i Ovikén - kallad Jamtlands reformator.

Föräldrarna var bonden och kyrkvärden Olof Larsson (Spjut-Olle) och garmakardottern Dordi Ridderberg från Semlan (Spjut-Olle-Dordi). Barnen blev strängt fostrade och fick tidigt lära sig arbeta, så som tidens sed var. Något pjösk fick aldrig förekomma. Äcke var den yngste i syskonskaran och kom att växa upp i ett allvarligt, strängt religiöst hem, där barnen hade omutlig respekt för sina föräldrar.

Äcke var livlig och impulsiv redan som barn med ett rikt fantasiliv och hängav sig ofta åt dagdrömmier, varför han av de vuxna ibland betraktades som "en lilla tyllmeis". Hans sanningskärlek var redan som barn orubblig - därom vittnar berättelser från hans folkskoletid i Mörsil. Redan vid 5 års ålder hade han lärt sig läsa, och som 9-åring var han en flitig bok- och tidningsläsare.

När han var 16 år kom en ny lärare till Mörsil - Anders Sundelin bördig från Sunne. Denne var ung med nya undervisningsmetoder, vilket väckte Äckes intresse såväl för studier som sång och musik samt fick honom att börja intressera sig för lärarbanan.

Efter folkskoletiden tjänstgjorde han en tid som badmästare vid Mörsils gamla badinrättning men verkade även tidsvis som småskollärare, varvid han ambulerade mellan gårdarna och höll undervisning i köken.

Hösten 1880 kom Äcke in vid Härnösands folkskoleseminarium med högt ställda förväntningar. Seminariet blev dock en besvikelse för honom. De flesta lärarna var inkörda i gamla undervisningsmetoder utan hänsyn till elevernas individuella läggning. Någon marginal för eget tänkande tilläts icke. Äcke vantrivdes och slutligen tog hemlängtan överhanden. Han reste hem och var borta från skolan en och en halv termin.

Fastän det bjöd emot tvingades han dock så småningom återvända. Han hade förlovat sig med Hanna Eliasson från Mörsil och ämnade sätta bo. Men innan dess måste han ta sin examen för att kunna försörja en familj.

Dessutom hade han studieskulder. Höstterminen 1883 började han därför om i Härnösand. Nu hade han emellertid avförts från seminariet, varför han tvingades tentera av de första klasserna.

Våren 1884 avlade han folkskolläraryxamen och återvände till Jamtland och hembygden. Samma höst gifte han sig och började sin lärargärning i Mattmar. Här följde en arbetsam tid. Skolan ambulerade mellan Bygden och Tossberg, varvid han tvingades vandra till fots de 7-8 kilometerna.

I sitt praktiska arbete kom han snart underfund om, att på seminariet hade han fått lära sig hur man inte skulle undervisa. Undervisningen måste göras levande, den måste anknyta till barnens liv och intressen i deras dagliga tillvaro, ansåg Äcke. Den måste väcka häg och kunskapslängtan. Att proppa barnens hjärnor fulla med onödiga minneskunskaper kunde knappast vara skolans uppgift. Äcke anknöt allt från kristendom till matematik till den påtagliga vardagen runt omkring eleverna.

Han har med rätta kallats för en föregångsman inom undervisningens område. Han var även en föregångsman vad gällde skoldisiplinen, detta under en tid då skolagan ansågs som något självklart. Äcke använde aldrig aga utan spelade på psykologins strängar.

Ett exempel: Vid ett tillfälle hade en pojke med flit smutsat ned en kamrats smörgås under matrasten. Den förörättade fick gå in i köket och hämta en ny, medan gärningsmannen vid nästa lektions början, inför kamraternas åsyn tvingades äta upp den nedsmutsade smörgåsen. Något liknande tilltag gjorde han sig därefter aldrig skyldig till.

Ett av Äckes stora intressen var trädgårdsodling, vilket han omgående fick utlopp för när han kom till Mattmar. Det nybyggda skolhuset låg nämligen på stenig och ofruktbar mark, vilken dock Äcke snart hade omvandlat till en liten idyll. Gräsmattor och grusgångar anlades. Träd, buskar och blommor planterades - delvis med skolbarnens hjälp. För detta arbete erhöll han ingen ersättning. Det gällde att vända på slantarna om lärarlönen på 600 kr/år + husrum och ved skulle räcka till en snabbt växande familj. När skolgården var färdigplanterad gav han sig även i kast med kyrkogården samt andra gårdar i grannskapet.

Sången och musiken var vid sidan av jamskan Äckes huvudintressen. I 17-18 års åldern gick han med i Mörsils första musikkår. När Mörsils Sång- och Musikförening bildades 1884 utsågs Äcke till dess ledare. I Mattmar tjänstgjorde han som klockare och organist under 7 år, varvid han bl a övade skolbarnen att sjunga i kyrkan. Här startade han också en dubbelkvartett, kallad Fjälluren samt en damkör i

Tossberg. Inom ungdomslogen bildade han ett musikkapell, benämnt Framskapet. År 1905 startade han Mattmars sångförening, vilken snabbt blomstrade och kom att deltaga vid konserter och fester långt utom Mattmars gränser. Sångkören lever än i dag i form av Mattmars kyrkokör.

Folkmusiken var ett av hans stora intressen, vilken han kom att ägna mycket arbete. I häradshövding Nils Andersson från Lund fann han härvidlag en verklig själsfrände. Ensam eller tillsammans med honom reste han omkring i bygderna, sökte rätt på gamla spelmän och upptecknade låtar och visor. Intresset väcktes så småningom över hela landet, och spelmanstävlingar anordnades. I Jamtland hölls den första sommaren 1908.

Men den ekonomiska plattformen för vidare arbete saknades. Andersson, som var personligen bekant med Zorn, lyckades dock övertyga denne att satsa pengar på projektet, och så kom Svenska Folkmusikkommissionen till stånd. Äcke fortsatte upptecknandet, och slutligen hade han över 400 melodier samlade. Tack vare honom kom Jamtland tillsammans med Skåne att bli rikast representerat i Folkmusikkommissionens samlingar.

Hans yngste son Fritjof, som hela tiden varit honom behjälplig med spelning och notskrivning, hade för avsikt att överta arbetet efter Äckes död, men lades själv på dödsbädden blott några månader efter fadern.

Mycket av sin egen diktning skrev han till folkmelodierna, men han gjorde även egna tonsättningar. Dikten "Jämtland" ex.vis tonsatte han och arrangerade för blandad kör.

Äcke engagerade sig tidigt inom godtemplarrörelsen. De första 15 åren i Mattmar ägnade han logen ett oförtrutet arbete. Vid dess fester, som oftast hölls i skolsalen, var han i många år stående festtalare. Man tröttnade aldrig att lyssna till honom - de många variationsrika ämnena föredrog han alltid fritt ur hjärtat och ofta på jamska.

1887 verkade han som ungdomsintendent inom logens distriktsråd. Vintern 1888-89 reste han som nykterhetstalare runt i hela länet - detta före bilismens tidevarv! 1897 startade han i Mattmar ungdomslogen "Fram". Äckes konstnärliga talanger inom såväl författarskap, musik som teaterverksamhet utnyttjades flitigt vid logernas fester.

Hösten 1900 tog han tjänstledigt från skolan, arrenderade Mattmars prästgård och anlade här ett getmejeri. Han reste runt i bygderna och köpte upp ett 100-tal getter. Prästgårdsfjösset blev getbostad och bryggstugan inreddes till mejeri. När sommaren kom, hyrde han Fjällhalsens fåbodar i Bydalen och bufförde dit med hela getflocken och all utrustning. Mejeriverksamheten blomstrade och getosten såldes över hela landet - tom långt utanför dess gränser.

Samma sommar köpte han en gård i Häljesund,

När getsemestern i Fjällhalsen var slut tog han sina getter dit och inredde där sitt mejeri. Följande vinter återupptog han skolarbetet, varvid han kom att "pendla" mellan Häljesund och Mattmar över veckorna. I längden blev dock detta allt för slitsamt, och i februari 1903 sålde han djur och lösöre, och familjen flyttade tillbaka till Mattmar. En gammal dräng skötte gården i Häljesund till sommaren 1904, då även den såldes.

Sommaren 1903 anträdde Äcke en studieresa till Amerika. Han ville se om ryktena om de vidriga förhållandena på båtarna talade sanning samt studera emigranternas levnadsvillkor där borta. Förhållandena ombord på lastångarna till England var ej överdrivna, ansåg han - tvärt om! I USA besökte han S:t Paul, Minneapolis, Chicago, New York m.fl. platser. En tid arbetade han på en farm hos en f.d. mattmarbo. Det som tilltalade Äcke minst där borta tycks ha varit stordriften, den långt drivna mekaniseringen och det uppskrivade arbetstempot. Väl hemkommen till julen skrev han om sina intryck från resan i Jämtlands Tidning och Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning.

Äcke.

När Myssjö socken inrättade folkskola och byggde nytt skolhus vid kyrkan sökte Äcke och fick lärartjänsten där. Dagen före middagsaftonen 1909 lämnade han och hans familj Mattmar efter 25 år, och med båt från Kvitsle gick färden via Mjåla till Myssjö.

Efter två år flyttade han över sjön till Kövra. Här följde en arbetsam tid, ty nu blev han både lärare och bonde. Jordbruket låg i lägervall, varför han tvingades börja nyodla, gräva diken, bygga nya lador osv. En arbetsdag började ofta kl 5 om morgonen med arbete med jorden, därefter skola under dagen och slutligen åter jordbruksarbete tills mörkret föll. Jordbruket gav dock så pass tillskott till ekonomin, att han inom 5 år gjort sig skuldfri.

Äcke var en djupt religiös människa, något som han kanske inte visade i första hand i ord, men väl i handling sökte han alltid leva upp till det kristna idealen. Han var

tacksam för vad han fick här i livet och beklagade sig aldrig över sådant som missunnats honom. Inte heller klagade han över sånt som det ej lönade sig att klaga över. Om någon ex.vis högljutt jämrade sig över regnet som bara strilade ner i flera dar, svarade han bara: "Je lätt e reegn je".

Hans medmänskliga läggning var också omvitnad. När någon påpekade för honom det oförsvarbara i att låta matkällaren invid landsvägen stå oläst om nätterna med all getost, smör, konserver, bröd och annan mat, svarade han: "Vore det inte mer oförsvarligt att hålla den läst, om en hungrig vandrare kom vägen fram?" Aldrig syntes han arg eller upprörd - han hade ett lugn och en självbehärskning som få.

Äcke var en naturmänniska i ordets rätta bemärkelse. Hembygden, jorden och naturen var hans käraste ägodelar här på jorden. Dottern Thyra Bylin berättar, att hon ibland vandrade med honom i skogen och hörde honom locka på djur och fåglar med deras egna läten, och de kom och åt ur hans händer! Deras egna husdjur var som medlemmar i familjen.

Äcke var en fridens människa, och därför berörde honom första världskrigets utbrott mycket illa. Krigsmaskineriet och militärismen ansåg han vara mänsklighetens största skamfläck.

Han var en sann humorist. Aldrig svarslös, ofta med ett dröjande diplomatiskt svar som hade en skarp udd - dock aldrig sårande.

Så drabbades Äcke av en hjärtsjukdom som efter hand började tära på hans krafter. Vårterminen 1916 tacklade han av mer och mer och endast med viljestyrkans hjälp höll han sig uppe till examen. Kort därefter lades han på sjukbädden, och natten mot den 30 juni avled han endast 56 år gammal.

Så slutligen något om hans litterära produktion.

Äcke står fortfarande ouppnådd vad gäller att fästa jamskan på pränt, och det är också för denna sin gärning han lever kvar i människors medvetande.

Det hela började med att han deltog som flitig medarbetare i länets tidningar - företrädesvis i Jämtlands Tidning och Jämtlands Posten. När han ville gissla dumheten och slätstrukenheten, viktigheten och snusförnuftet grep han till jamskan. Det tog liksom bättre då. Där fanns så många målände ord och uttryck som sänkades i svenskan. För detta tilltag att skriva på jamska i tidning en blev han snabbt uppmärksam och omtyckt.

Så småningom vaknade beslutet att samla både visor, historier och kåserier i bokform under titeln "Gott Humör". Första häftet utkom år 1888. Redan i dess första dikt - "Mordersmåle" - framgår anledningen till utgivandet - jamskan skulle bevaras! Det lilla anspråkslösa 25-öreshäftet blev omgående mäkta populärt runt om i stugorna och följ-

des 1889 av den andra, 1890 av den tredje och 1893 av den fjärde samlingen. Efter några års uppehåll följde så den femte utgåvan 1898 och den sjätte och sista 1899. Dessa sex häften har efter Äckes död samlats till en bok med samma titel och utgivits i nytryck 1922, 1964 och 1978. 1924 utkom en samling innehållande tidigare opublicerat material.

I sammanhanget kan också nämnas, att Äcke på 1890-talet reste runt i bygden på sina jamtålssoarärer. Vid dessa var han omåttligt populär och drog alltid fulla hus.

En insats som inte får glömmas är hans storslagna verk - "Mörsils sockenkrönika". Efter en omfattande arbetsinsats i form av arkivstudier, resor etc låg denna 250-sidiga bok färdig 1905. Detta var den mest fullständiga hembygdskrift som dittills hade presterats, och den kom senare att stå som förebild för andra sockenkrönikor. Det var också Äcke som tillsammans med Anders Jämte startade tidskriften "Jämten" - numera Heimbygdas årsbok. Mycket av Äckes senare författarskap och diktning finns publicerat här.

Som nämnts, skrev Äcke många av sina dikter till folkmelodier. De flesta visorna är dock skrivna på Bellmans melodier och Sehlstedts kupletter. Det hindrade dock ej, att han även gjorde egna tonsättningar. Tyvärr finns mig veterligt inga av dessa bevarade. Det skulle ha varit intressant att få jämföra Äckes originalmelodier med H-P Burmans sentida tonsättningar.

Äcke utvecklade den jamska stavningen, vilket man kan studera genom att jämföra äldre och nyare upplagor av "Gott Humör". I de senare har ex.vis diftonger, sje-, che-, och j-ljud fått en konsekvent och etymologiskt korrekt stavning. Tyvärr har i nytrycken den av Äcke väl genomtänkta stavningen ofta blivit förvanskad av obetänksamma människor.

Han forskade även i det jamska språkets ursprung. Han studerade ex.vis isländskan; läste Eddan, Havamal och Snorre Sturlasson i original för att få reda på varifrån de många jamtuttrycken härstammade och fann, att de ofta ledde sitt ursprung till och fanns bevarade i det isländska språket.

Med iver och intresse började Äcke arbeta med en jamsk grammatik och motsåg med glädje pensionsåldern, då han skulle få mer tid att ägna sig åt detta arbete. Under de sista åren av sitt liv ägnade han även mycken tid åt att samla och renskriva sin diktning med avsikt att ge ut den i en större samling.

Samma år han nådde pensionsåldern klipptes emellertd livstråden hastigt av, till stor sorg och saknad inte bara för de anhöriga utan för hela vårt landskap. Äcke hade ju - trots sin energi och produktivitet - ännu så mycket ogjort.

P-G NORMAN

14

Domarna i Tingsrätten och Hovrätten fastställer att svenska staten äger de s k skattefjällen i Jämtland, men medger att samerna ägde fjällen fram till 1700-talet NÅGON GÅNG.! Det är mycket pinsamt för svenska staten att man inte kan visa ett enda lagligt papper på hur man kommit att äga fjällen.

Eftersom Sverige anses vara en rättsstat är det ju ytterst komprometterande och dubbelt pinsamt att man hävdar ägorätten till något som man inte köpt, än mindre fått, utan helt enkelt stulit - ifall man fortsätter att göra anspråk på samernas hävdvunna mark.

Att Sverige skulle behandla samerna bättre än vad USA behandlar indianerna, får nog ytterligare omvärderas ifall Högsta Domstolen inte ger Jamtamerne rätt!

Kanske hade utgången också kunnat bli en annan om samerna haft en bättre talesman. En person, som likt Jonas Stadling ^x kämpade för samernas rätt mot den inflytelserike brukspatronen Farup på Ljusnedal i Härjedalen. Farup försökte på alla sätt, även med rent ojusta medal, nedgöra Stadling bl a genom skrivelser i Dagens Nyheter. Men Stadling stod på sig, Jamt som han var, och lyckades övervinna Farup så att samerna utan risk för att bli beskjutna kunde nå sina renbeten. Detta hände för mindre än 100 år sedan.

Skulle samerna ha en sådan förkämpe, skulle de knappast ha varit så utlämnade åt den svenska rättsapparaten och massmedia som nu - vilket nu antagligen leder till att staten fastställer stöldgodset som ärligt överkommet. Något liknande har väl aldrig förekommit i fredstid sedan reduktionen.

"Det är de svenskes gamle vis
att falla in i annat rike.
Tjuv och skälm skall vara hans pris
för det han så snikar."

Ovanstående skrivet av en Jamt år 1677 efter att svenskarna hade blivit utdrivna ur Jämtland. (se Jämtl.Tidn nr 2 1977 sid. 8)

x/ Jonas Stadling: J-T 1-79

En isländsk historia

Islänningen Tjostolf hade fått en tjock, vacker guldring som gåva. Han kom till Håkon Jarl i Norge, som avundades honom ringen.

"Hur har du fått en sådan dyrbarhet?" frågade jarlen.

"På Island fick jag den," svarar Tjostolf.

"Vad gav du för den?"

"Den skänktes mig."

"Det var en präktig gåva," säger jarlen, "vill du sälja?"

"Det vill jag inte."

"Vill du skänka den då?" frågar jarlen vidare.

"Ja, om en fattig man önskar den."

Då blev jarlen röd och gick sin väg.

(Nog måste man medge att talet om jamtarnas släktskap med islänningarna verkar uppenbart!)

BO

Avd. citat

Rödön

Folkets lynne är godt - hufvuddragen äro alfvarsamhet förenad med en värdig munterhet.

Henning Tideman
år 1818

Om jämtar och Härjedalingar;

"Nej, jag nöjer mig med att konstatera, att det här liksom på andra håll i vårt land finns dugliga och trivsamma människor liksom det i Jämtlands län självfallet också finns folk med rakt motsatta egenskaper."

Lars Calleberg
år 1977

(Red. anm. Näääääää ... vettje!)

15

Med denna artikel påbörjas en liten serie av korta biografier över astronomer från Jamtland som verkat kortare eller längre tid i Uppsala. Tanken att skriva detta uppstod vid läsningen av Broder Storjamenten P-G Normans artikel i J-T om Pehr Wargentins. Trots att Wargentin gjorde sina största insatser vid observatoriet i Stockholm, fick han sin grundutbildning samt var verksam även i Uppsala. I sin bok "Swedish Astronomers 1477 - 1900" riktad till bl a utländska lärdomshistoriker, skriver Per Collander: (själv amanuens vid observatoriet 1911-12.)

"It is interesting to note, that from the same sparsely populated county originated three of the more important astronomers of the country; Hiorter, Wargentins, Charlier - and one might mention a fourth, the historian of astronomy in Sweden, Nordenmark. All these were born in Jemtland county, whose mean latitude is about 63 degrees north and population less than 150 000".

Jamtland har tydligen genom århundradena haft en överproduktion av astronomer. Detta är förvisso märkligt! Beror detta på landskapet, folkkyntet eller vad? Bland bröder idag finns ju t ex Storjamenten Nisse Bergwall som ett livs levande exempel. (Hans biografi ankommer det väl på någon senkommande Jamt att skriva med allt vad det innebär med Stjärnmot och annan Motkuriosa?)

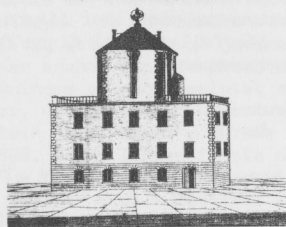
De astronomer som förhoppningsvis kommer att porträtteras här är: Olof Hiorter från Rödön, Johan Bredman från Oviken, Carl V A Charlier från Östersund och N V E Nordenmark född i Hamnerdal.

Jag hoppas för att detta kan bidra till att andra Jamtar kan göra något liknande så att även andra vetenskapsgrenar kan täckas in på liknande sätt.

Vi börjar i detta nummer med Wargentins astronomilärare vid Uppsala universitet: Observator Regis Olof Hiorter.

ASTRONOMISKA OBSERVATORIUM

Observatoriet i Uppsala på 1700-talet. Efter Bussler. Utkast till teckning om Uppsala, 1709-13.

OLOF HIORTER (1696 - 1750)

Olof Hiorter föddes med största sannolikhet på Rödön. (I en intressant serie artiklar i ÖP 1971 diskuterar Knut Byström orsakerna till att Hiorter inte finns med i Rödöns dopbok för 1696.) Hans föräldrar var auditören vid Jamtlands regemente Pehr Hiorter och Margareta Gestrinia, dotter till prosten Petrus Gestrinius i Rödön. Dopboken visar dock att Pehr Hiorter med fru vistades hos svärfadern under större delen av 1696, då de nämligen är mycket frekventa som dopvitnen. Fadern hade dessutom ingen tjänst vid denna tid så vi kan antaga att Olof föddes i sin morfaders hem. Han växte sedan upp i Rödöns prästgård och uppfostrades av Petrus Gestrinius. Det var också denne som ombesörjde hans undervisning och grundlade hans intresse för astronomi. En viktig händelse som förstärkte detta var en total månförmörkelse den 13/12 1703. Olof fann på morgonen denna dag att månen hade ett konstigt mörkt utseende. Morfadern kallades ut på gårdsplanen för att också han skulle få se hur illa ställt det var med månen. Prosten förklarade emellertid fenomenet för den sjuårige Olof, vars tidigare rädsla förbyttes i stor vetgirighet om alla dylika ting. Han började nu ivrigt studera almanackor, där bl a förmörkelser stod tabellerade, och försökte även göra egna astronomiska bestämningar. Han uppfann ett eget primitivt sk passageinstrument på prästgårdsplanen genom att med hjälp av stora stenar skapa en nord-sydlinje som han genom att sikta mot långt håll kunde använda för att bestämma tidpunkten när olika objekt passerade meridianen. Den stora solförmörkelsen 1706 avgjorde slutligen den unge Olofs yrkesval; han skulle bli astronom. Ibland vaknade någon i prästgården på natten och fann att Olof var försvunnen. Då man begav sig ut för att leta kunde man hitta honom upplivnen på något högt tak där han intresserat studerade stjärnorna. Olof Hiorter började Frösö Trivialskola 1706, där han efter morfaderns ordentliga undervisning direkt kunde börja den högsta klassen. Som en av de första från Jamtland kunde han sedan direkt börja i Härnösands gymnasium 1709 utan att först behöva gå i Härnösands trivialskola. (Undervisningen höll ännu ej tillräckligt jämn och hög nivå vid den unga Frösö skola.) Efter genomgången gymnasium reste han i början av 1713 från Rödön i riktning mot Uppsala. (Jamtland skulle han aldrig mer återse.) Han inskrevs vid universitetet i februari 1713 och i Uppsala följde han framför allt professor Pehr Elvius (författare till hans favoritlektyr som barn: almanackorna) föreläsningar i astronomi. Elvius insåg på en gång Hiorters begåvning och gav honom fri tillgång till sitt

eget bibliotek. Efter endast tre terminer studier raserades emellertid hans så framgångsrika påbörjade studier. Morfadern, som hela tiden bekostat hans utbildning, dog 1714. Hiorter stod nu utan möjligheter att fortsätta sina studier i Uppsala och tvangs som så många andra fattiga studenter vid denna tid att försörja sig som privatlärare hos någon högre ståndsperson. Han fick anställning hos friherre Jean de Geer på Skyllbergs bruk i Närke. Vid sidan av sitt arbete som informator för dennes söner fortsatte han sina studier och observationer på egen hand. Bl a påbörjades ett tabellverk som var så pass omfattande att han arbetade på det hela sitt liv. Hiorters anställning upphörde 1722 men han fick nästan omgående anställning hos en annan medlem av familjen de Geer, nämligen brukspatron Jean Jaques på Finspång. Hiorter fick nu, i egenskap av informator för sonen Louis, följa familjen till Holland. Under fyra år vistades han i Utrecht där han fick möjlighet att studera vid universitetet. Han studerade för den kände astronomen van Mussenbroek vars amanuens han blev vid det nyinrättade observatoriet. Anställningen hos de Geer upphörde 1726 och han begav sig till Amsterdam för att invänta ett fartyg som skulle ta honom till Sverige. För att försörja sig så gav han unga sjömän undervisning i navigation. Antalet elever utökades snabbt och han erbjöds överinseendet över en navigationskola. Han föredrog emellertid att återvända till Stockholm och Sverige. Efter fem svåra år som privatlärare i olika adliga familjer förberedde sig Hiorter, som nu givit upp hoppet om en framtid i Sverige, att återigen resa till Holland för att undervisa i navigation. Genom ett tillfälligt sammanträffande med greve Axel Gabriel Oxenstierna, en intresserad amatörastronom, ställdes emellertid hela denna resa på framtiden. Greve Oxenstierna bjöd hem Hiorter till sitt slott Tidö i västmanland, för att biträda vid observationer och studier. Greven understödde sedan Hiorter under hela dennes liv. Han uppmuntrade nu Hiorter att fortsätta sina studier i Uppsala och lovade att stödja honom ekonomiskt. Efter arton år kom alltså Hiorter 1732 tillbaka till Uppsala. Professorn i astronomi, den berömda Anders Celsius, befann sig då på sin långa utländska resa och var tjänstledig. Ingen egentlig vikarie hade tillsatts för att upprätthålla astronomiundervisningen under dennes frånvaro, meningen var att professorn i matematik Samuel Klingenskierna skulle sköta de mer teoretiska delarna men han fann detta extraarbete alltför betygande. I oktober samma år uppsökte han därför Hiorter och föreslog honom att han skulle

överta undervisningen i astronomi. I kommissionen mötte detta inget hinder, trots att Hiorter ju egentligen inte hade någon akademisk examen. Det enda som ifrågasattes var hans lutheranska renlärighet som man misstänkte hade urholkats i det reformerta

Anders Celsius. Oljemålning av okänd. Uppsala observatorium.

Holland.

Efter ett teologiskt förhör utnämndes han dock till docent i november 1732 och förordnades som vikarie för Celsius. Samma år blev han också inspektor för den Medelpad-Jemtlandska nationen.

När Celsius återkom efter sin utlandsresa fann han astronomiundervisningen i full blomning. Hiorter hade med kraft och energi tagit itu med sin uppgift efter utnämningen. Han var en populär föreläsare och samlade många studenter omkring sig, bland dem bl a landsmannen Pehr Wargentins. Celsius övertog nu undervisningen med Hiorters som sin trogne medarbetare. De följande åren innebar ett givande samarbete mellan dem och med tiden (1742) gifte sig Hiorter med Celsius syster. Uppsala hade vid denna tid inget egentligt observatorium. Under sin resa hade Celsius noga studerat de utländska observatorier som han besökt och när han slutligen fick anslag från universitetet för att bygga ett sådant, fick Uppsala en för den tiden modern institution i astronomi. Celsiusobservatoriet stod klart 1741 vid Svartbäcksgatan (där det ännu står vid gågatan, idag dock utan kupol.) Anders Celsius dog i lungstom mitt i denna aktiva period år 1744. Vid tillsättandet av professuren efter honom uppstod, som så ofta annars i Uppsalas akademiska historia, en strid mellan de sökande och bland dem befann sig givetvis Hiorter.

Trots att Hiorter var en erkänt skicklig observatör och likaså framstående matematiker stod han utan akademisk examen. Efter ett års strid utnämndes därför adjunkten i matematik, Mårten Strömer, till professor 1745. Han var dock egentligen en ren matematiker och hade inga som helst meriter som praktisk astronom. För att inte alla observationsprogram som startats av Celsius och Hiorter skulle bli ofullbordade anhöll nu Hiorter, att med titeln observator, bli förordnad till institutionsprefekt. Därmed inleddes en ny strid mellan Strömer och Hiorter där den senare dock till slut segrade.

År 1747 fick Hiorter titeln Observator Regius och blev observatoriets prefekt i stället för Strömer vilket ju vore det normala. Detta något märkliga förhållande mellan tjänsterna bestod i nästan hundra år. En viktig anledning till beslutet var att Hiorter förband sig att till observatoriet donera sitt omfattande bibliotek. En annan var att han hade vänner på höga poster i samhället, bl a sin store gynnare greve Oxenstierna. Hiorters stora donation gav grundstommen till observatoriets bibliotek, man kan i stort sett säga att hans boksamling täckte all väsentlig astronomisk bildning fram till 1750.

Vetenskapligt arbetade Hiorter inom vad vi idag anser som vitt skilda fält. Almanackor utgav han från och med 1734 till sin död. I samband med almanackorna kan nämnas att han 1749 föreslog att man skulle ge ut almanacka för Frösö horisont "mid i Nordland"

För en Jamt ter sig väl detta som något självklart, men för att övertyga sörlänningarna om saken, så anför han försäljningsvinster i inte bara norrland utan också i Norge. Idén förföll dock (givetvis). Hiorter utförde också många geografiska latitudbestämningar för olika orter i Sverige. Han sammanställde även flera tabellverk av olika slag, studerade kometer och en mängd annat. Vad som för en sentida iakttagare ter sig märkligast var att han som den förste insåg att norrskenet har ett samband med magnetism, detta genom att studera variationen hos en magnetnål (kompass). Alla meteorologiska observationer gjordes också vid observatoriet.

Efter att så länge ha kämpat för sin position vid universitetet hade Hiorter bara tre år på sig att njuta av den. Han avled i feber 25:e april 1750 precis på dagen sex år efter sin svåger Anders Celsius. Wargentins säger i sitt minnestal över Hiorter, att dennes arbete skett "utan annan uppmuntran än hans egen drift och

Pehr Wargentins. Oljemålning av O. Arenius. Göteborgs Konstmuseum.

böjelse, utan annan undervisning än genom eget flit, arbete och öfning samt utan annan belöning än nöjet att veta sig hafva gjort något gott". (Landsmännen från Jämtland lät hylla Hiorter med en begravningsdikt där astronomin begråter förlusten av sin trägne arbetare.)

Broder Nisse PM

Litteratur om Olof Hiorter:

- Per Colliander: Swedish Astronomers 1477-1900
- Per Wargentins: Åminnestal i KVA över O Hiorter 18/4 1751
- Levnadsteckningar över KVA:s ledamöter. B7 N V E Nordenmark: Olof Hiorter
- Knut Byström: Art. ÖP -71 2,3,5,6 april

Den ovan nämnda begravningsdikten kan liksom den övriga litteraturen återfinnas på Carolina Rediviva.

(Begr.dikt under personverser/Hiorter)

Efter ihärdigt letande har jag inte lyckats få tag på något som helst bild av Hiorter. Inte ens hos Kungl. Svenska Vetenskapsakademien där han valdes in som ledamot 1745 har man något porträtt av honom. Om någon i läsekretsen skulle känna till något så kontakta mig genom red.

Hedersprisen i år

Jöns

Klöfsjösonen Jöns Fahlén i vacker Jamtlandsdräkt visar upp sitt pris, förfärdigad av Olle Festin, och diplom.

Wille

Bilden visar Willes pris, "Köuklåten", (även detta av Olle) samt diplom och fiollåda. Själv höll Wille vid tillfället i fråga "låda" på fiolen.

" **J** ÄMTLANDS ENDA STAD. Behovet skapade staden för snart 200 år sedan. Handeln behövde underlättas. Administrationen måste samordnas. Befolkningen saknade ett centrum. "

Detta eländiga stycke om Östersund är saxat ur "Till-Fjälls Resor" sommarbroschyr 1979.

Inte en mening är rätt! För det första, det finns inga städer numera. För det andra, det var inte behovet bland jamtarna som skapade staden. Staden tillkom genom ett centralt beslut för att försvåra jamtarnas urgamla, fria handel.

Möjligen kan det vara rätt att ockupationsmakter behövde samordna administrationen för att få ett hårdare grepp över jamtarna, i annat fall fanns inget motiv.

Så det v ä r s t a och g r ö v s t a:
"Befolkningen saknade ett centrum." Vem ända in i sverige kan vara så förbaskat okunnig och skriva slikt??"

Visste denne det minsta lilla uns om Jamtlands historia, så skulle han skämmas sig gul och blå som sveriges fana. (Hoppas bara att det inte är en jamt som är så obildad.)

Hur som helst, om den som skrivit detta dravel händelsevis skulle läsa denna förträffliga tidning, JT, så kan i korthet meddelas att Jamtland redan för tusen (1000) år sedan redan hade sitt centrum på Frösön!!!!

Där fanns jamtarnas "Stormarknad" och "Högsta Domstol", för att ta några exempel, ända tills Färjelägertorpet vid Östersundet började benämnas som stad år 1786!

VET SJUDUBBELT HUT, "Till Fjälls Resor!!!!!!!"

Bo Oscarsson

MOTBILD

Första Norge-historien? (uppteckn.1923)

De va en gång en båågg (bagge) som saa at en jamt; "Hårre kom e te, attn jamtn alltin glååm på rusa si, sen han ha skjete?"
- "De kom ta di da, sa jamtn, attn de e spädd att sist på världsens ände ske en jamt skit ut en båågg."

Avd citat

"Denna gång kunde jag tydligt märka på norr-männen, huru lika och ense de äro med jämt-ländingarne."

Ernst Moritz Arndt
år 1804

BO

HP tar i detta nummer tillfället i akt för att stöta lite för den så småningom kommande Jamtsångboka.

Texten till låtarna är dels av Äcke, (se annan artikel) och dels av HP själv. Dock bör poängteras att han står för samtliga tonsättningar.

Mellanölet försvann ju som vi alla vet för ett tag se'n?! Vad bröder Jamtar och Bryggeriet ansåg om detta översitteri kan vi lämna därhän men undertecknad, som vid tillfället i fråga hjälpte br. dåvarande skrivaren Norman med "reklamaffischutformningen" ansåg att detta borde uppmärksammas. Sagt och gjort: jag nedplutade hastigt: "HP kommer att framföra det odödliga opuset TILL II B Goodbye"

Här kommer text & harmoni (noter kommer senare).

RED

HP lägger in och ut!

TILL II B goodbye av HP

(intro) Förlåt att jag blir lite bister
G på alla nykterhetsterrorister
Em C
som Sveriges Riksdag tyvärr består av
D C
och som lagt mellanölet i en
A
alltför tidig grav
D A7 D7

TILL II B Goodbye! Nå väl de bæ re pilsner!
G Em C D7
TILL II B Goodbye! Kokapparaten jett tas fram igjen
C Em F jask D7
Tocka nykterhetsfjask
C
som ställt te så tyllut för oss
T
TILL II B Goodbye, nu jett ma ta på slåss
G Em C D7 G

Gullburskan e så fin
som Jamtsola rent dom skin
nagu förh Bertil Perrolf te beskriiv
men sejour'n hæn vårte stutt
nå ha allting gått kaputt
va ske ongfoltje nå ha för tidsfördriv
Refräng: TILL II B

Så betänkan deck Jamta
lääng å väl
de henne ä siist pilsnan sòm da få på Mot
så drick'n me andakt å ma törstön själ
på vælas bäste öls siist blot
Refräng: TILL II B ...

jamt'n text äcke musik HP

Jamt'n.

Hæn går där, jamt'n, lugn å trygg,
sefärlejn, seker, bli' å snygg
i ljösgrå våmmå/sdräkt.
Å vår hæn e, å vår hæn fer,
nä' fjäsk hæn aller estimer;
hæn aller spring i ogjort ver,
— om hæn e riktut äkt.

'N äkta jamt hæn e se lik,
hort hæn e fættu eller rik,
om bonn ell' ämbetsman.
Kan aller bli'n fjaskun sprätt,
ifall hæn ha sitt fulle vett.
'N höjgfælstok blir intrå sett
blant folk i Jämtelann.

Å jamt'n e sin feder lik,
'n frihetssjel i politik
i mejr æn tus'n år.
Hæn hata allt slags tyranni,
vejt intrå bätter æn væ fri.
Å så jä tror hæn kom te bli
så länng, som væla står.

Å fast hæn syns så allvursam,
ja, nästan butter, — språk å glam
de e hæns lust å liv.
Ti få e rævråmp riktut rögd,
ti få 'n bra/stut tyst å strögd,
ja — bållet du luur'n — då blir e frögd,
som går int te beskriv.

Ha jamt'n bra ti skötes på?
De bäste, vå jä kan förstå,
den friskest rot å stam.
Frå frihetsfolk i Svealann,
frå frihetsfolk på Trondheims strann,
som int fördrog når tredomsbann,
ha jamt'n vyxe fram.

E jamtlænnstaus musik HP

Hu e vänslein å snäll,
hu e mjuk som en fäll;
hu ha auga som värhemeln klar.
Där e'n växt å'n statur
som på'n fineste brur, —
om jä væl ut e praktexemplar.
Nä, de finns inga finare varels
æn e riktu jamtlandstaus!
Hu e rent makalaus
ti væ hottu å innela rar!

Inger sys'lln käns tong
för hu kvitter å sjong; —
væla lät'n för — trallallala.
Å hu skraatt å hu ler,
hårre tokut de ber:
si de kan ju int allti gå bra.
Nä, de finns int glaverar e varels
æn e riktu jamtlandstaus!
Hu e rent makalaus
ti væ lättlîve, munter å gla!

Hånes fegring står pall,
sæn ongdomen er all,
den har hjärtrot, som alltid består.
Blir'a maka å mor,
int e stöf hu förlor;
hu væl finar mæ sølver i hår.
Nä, de finns int e vänar e varels
æn e riktu jamtlandstaus!
Hu gjätt væ makalaus,
när hu blömster i hundrede år!

Hort hu vef, ell' hu spinn,
er'a snærsp som en vinn;
de går undan i fjös å i kök.
Å hu svång se så lätt,
hu gjær allting så nått.
De e'n fågn blott ti si hænes stök!
Nä, de finns inga hurtigare varels
æn e riktu jamtlandstaus!
Hu e rent makalaus
ti væ rask, ti væ hænnu å tök!

Där e lif, där e lust,
mæn så noga å just:
hu går aller för länng på nån väj.
Skull 'e ælvvärå bli,
tys'n alt gåckeri:
hånes ja de e bærghast som nej.
Nä, de finns int pålîtejar varels
æn e riktu jamtlandstaus!
Hu e rent makalaus
ti va oppriktu, trofast å grej!

Äcke.

ORDFÖRKLARINGAR: *auga*, ögon; *taus*, tös; *ti væ*, att vara; *hottu*, älsklig; *sys'lln*, sysslor; *lät'n*, lättnar, blir lättare; *glaverar*, glädigare; *hort*, antingen; *snærsp*, snabb, rask; *fjös*, fähus; *hænnu å tök*, händig och ordentlig (i sina göromål); *står pall*, står -ryckens, består sig; *e stöf*, ett dugg; *væl*, blir.

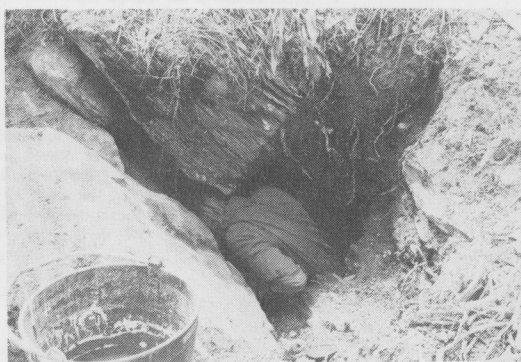
Utgrävningen av Grishålan i Aspås
 Mysteriet med den i Aspås belägna Grishålan fick under sommaren delvis sin lösning. "Hålan" är av Bo Oskarsson historiskt beskriven i J.T. nr 1 -78, där han frågar om vi här har en ny "Hoverbergs-grotta". Detta kan i sig själv vara sant, men för en människa är det för trångt att vidare utforska grottan mot djupet. Grishålan har enligt folktraditionen fått sitt namn efter en liten gris som föll ned däri och sedan kom fram flera hundra meter från platsen. om nu grottan har en fortsättning eller ej torde vi inte få något svar på, eftersom grisen för länge sedan har försvunnit. Tidigt en morgon i Juli begav sig Bo Oskarsson och Björn Björck till det som skulle vara ingången till Grishålan. Bägge var väl försedda med verktyg av olika slag. Ingången var helt dold av ett odlingsröse och de fick med en gång användning för både spett och spade. När väl all sten var borttagen visade sig något som kunde vara en början till hålan. Bo Oskarsson började med en gång att utvidga området kring det mörka hål som verkade leda ned i djupet.

Berget visade sig alltmer och Björn Björck löste av vid flåhackan. Det började med en gång att bära av mot djupet. Snart var de bägge en meter ned i marken och någon botten syntes ännu vara långt borta. Svetten rann samtidigt som solen steg över en för sommaren ovanligt blå himmel. Nere i den grävda gropen blev alltmer besvärligt och trångt.

Till slut var det inte längre möjligt att slänga upp den lösgrävda jorden, varvid en hink anskaffades och med denna hängande i ett rep lyftes massorna upp ur hålet. Bägge var nu säkra på att de grävde på den rätta platsen, samt att det mörka hål som blottats var ingången till en grotta. Hålet var emellertid fyllt av jord innehållande saker som tydde på att det en gång tidigare använts som en liten soptipp, albylburkar, skor, trasiga lampor samt en numera till Jämtanot done-rad rävsax. Till slut så var hela ingången framgrävd och det stora problemet uppstod - hålet var för trångt för en människa att krypa in genom.

24

Skulle detta nu innebära att allt arbete hade varit förgäves? Ingången till den svarta hålan undersöktes med alla till buds stående medel och hoppet började att återvända till de två. Den del av berget som täppte till ingången är av skiffer och möjligheten var att man skulle kunna kila och spräcka lös så mycket berg att det sedan blev ett nog stort hål att nedstiga genom. Spettet kom fram och drevs med enorm kraft in i berget. Bit för bit lossnade och snart var ingången rymlig nog att låta en människa för första gången blicka ned i Grishålans mörka djup. Kall fuktig luft slog upp mot de bägge kämparna - i det bleka skenet av ficklamporna verkade gången, som slutade utför, ohyggligt trång. Dess botten var täckt av jord ock kantiga stenar.

Det fanns nu ingen återvändo. Grishålans hemlighet måste få sin lösning. Liggande på mage grävde de bägge bort så mycket massor att det blev säkert för en första nedstigning. Snart såg man bara skosulorna på den som låg och arbetade i gången. Med en liten spade och bara händerna grävdes allt lös, forslades bakåt, fylldes i hinken och lyftes upp ur hålan. Så blev allt klart för en nedstigning. Björn Björck stod på kanten till den mörka hålan, drog ett par djupa andetag och kastade en sista blick över landskapet ovan jord. Han steg ned till ingången och började att som första människa åla sig ned in i

Grishålans mörker. Ur djupet hördes en svag röst "det är trångt, fruktansvärdt trång men gången ser ut att fortsätta åt vänster".

Det var dock ej möjligt att utan vidare arbeten kunna utforska den funna grottan. Bo Oskarsson kröp nu ned och lyckades vika ihop sin kropp bland vassa hörn och stenar. Fortsättningen på gången måste renas om det skulle gå att krypa vidare. Han slet med spaden och huttrade ibland i den råa kalla luften. I ficklampans sken fick allting underliga dimensioner. Taket kändes komma allt lägre och lägre. Han byttes av och till slut, efter mycket arbete blev det möjligt för Björn Björck att krypa vidare. Gången vek först av åt höger, sedan åt vänster igen. Stenar flyttades men det var ej till mycket hjälp. Han var till slut tvungen att börja sig för fakta, "här slutar så gången". Något besviken ålade han sig baklänges ut mot Grishålans ingång. Det verkardock som en gång kan fortsätta till höger om ingången. Taket sluttar där ned **25**

saxat ur Länstidningen den 10 mars 1978

Bytte åt sig bil för museisaker

— Jag bytte bort pipor och dosor till en bil. Meningen var att jag skulle ha grejerna hemma som prydnad, men mamma kom på mig och ville jag skulle återlämna prylarna. Jag bytte jämnt mot bilen, sade hemma att jag återställt allt.

Så berättade en yngre man inför Östersunds tingsrätt på tors-

dagen. Han hade varit med när länsmuseet flyttade en del av samlingarna från museet till havremagasinet i fjol. Då tog han tillsammans med en kamrat rökpipor, dosor av mässing och silver samt knivar. Stöldgodset har värderats till 6.000 kr.

Sedan har allt återställts till länsmuseet. De åtalade fick villkorlig dom.

Jämtlands museums största skandal!?!?

Så här gick det alltså till när de av jämtarna skänkta föremålen fraktades från museet till Havremagasinet!

Givetvis stod transporten under ansvar av någon museitjänsteman - men när dom är icke-jämtar, så kan det förstås gå som det gick här!

Det är ovanligt att jag får ta emot in-sändare men här kommer en i alla fall från skrivaren em. Lars-Göran Larsson:

"Sensationell upptäckt i forskningen om vad som kan anses vara Hoverbergets framsida".

Undertecknad har lokaliserat ett kalhygge på den sida som vetter mot nordost. Då skogshärjningar, i hög grad, kan anses representera den del av Sverige som kallas norrland, inses faktum.

Lars-Göran Larsson

Tja, vad skall man säga? Vilket faktum om vad är det i alla fall det minsta!?

Red

Artut ??

Jamska på japanska;

" Heri Komoda "

Herr Heri Komoda haadd heri komoda e poott.

Hadajamaha? Jamaha Yamaha.

BO

26

Heimbygda - topporganisation för Jämtländska hembygdsorganisationer - tillskrevs i våras av undertecknad, på Motets uppdrag, angående Heimbygdas krav på en medlemsförening. Jämtamots stadgar, de senaste från 1967, bifogades. Något egentligt svar från Heimbygda erhöll dock motet icke, utan blott ett kortfattat välkommen.

Därmed lät sig ej motet nöja, mer gediget beslutsunderlag behövdes.

I syfte att erhålla beslutsunderlag - stadgar mm - tillskrev undertecknad Heimbygdas sekreterare i somras. Sveret kom tre månader senare i form av en fotokopia av Heimbygdas stadgar - ej ett ord därutöver!

Av stadgarna framgick bland annat att medlemsförening äger rätt att till Heimbygdas möten skicka en representant per påbörjat femtiotal medlemmar - för Jämtamots del skulle det innebära minst fyra stycken (dock högst sex enligt Heimbygdas stadgar). Enskild medlem äger ej rösträtt vid Heimbygdas möten emedan rösträtten utövas av medlemsföreningarnas representanter. Vidare framgick av Heimbygdas stadgar att medlemsföreningens stadgar skulle vara godkända av Heimbygda! Huruvida Heimbygdas sekreterares första svar till Jämtamot - lydande "Välkommen" - innebär att våra stadgar är granskade och vederböranden godkända är inte gott att säga.

Fördelen med medlemskap vore möjligheten att påverka det kulturella klimatet i Jämtland. Enligt undertecknad bör dock följande poängteras:

ATT:

- 1/ Heimbygdsföreningen Jämtamots inre verksamhet EJ får låta sig påverkas av ett eventuellt medlemskap i Heimbygda
- 2/ Heimbygdsföreningen Jämtamot förbehåller sig rätten att utträda ur Heimbygda utan att ange speciella skäl.
- 3/ Eventuellt beslut om medlemskap upphäver sig själv om det för medlemskap i Heimbygda skulle bli aktuellt att ändra Jämtamots stadgar eller praxis.

För övrigt vore det i denna fråga av intresse att veta hur Stadgекommitén har tänkt sig de nya stadgarna och i vilken takt arbetet fortskrider, eftersom - som ovan framhållits - Heimbygda skall godkänna eventuell medlemsförenings stadgar.

Bröder! Tänk på saken.

Broder Hövdingen.

RED:s REFLEXIONER OMKRING OVANSTÅENDE:

Vid utskiften av ovanstående så drog jag mig till minnes något som jag i samma veva läst om i Snabbprotokollet från riksdagen (den svenska)

Ett av våra partier hade uppe en motion uppe för debatt angående ramlagstiftning för ideella föreningar. Här några intressanta citat från denna debatt:

"det är klart önskvärt att vissa frågor regleras genom lag bl a om medlems inträde, avgång och utslutning, medlems bundenhet av beslut som fattas utan hans medverkan, föreningens förhållande till tredje man, skadeståndsskyldighet"

Vad skulle Jämtamot ta sig till om till exempel medlem inte var bunden av eniga Motbeslut (Yngsten och komitéer) och förenings förhållande till tredje man (sunsvallare o dyl)??????

Dock fanns som tur var en majoritet för att inte genomföra förslaget. Bland "försvarstalen" kan följande nämnas:

"...för mig är det angeläget att här klart deklarerar att de ideella föreningarna gör en utomordentligt betydelsefull insats i samhället.."

"...jag menar att det ansvar som finns inom det svenska föreningslivet är så stort och så många gånger bevisat, att föreningslivet självt kan på bästa sätt lösa de problem som eventuellt kan uppstå..." . Red instämmer med föregående talare!

Snabbprotokoll från riksdagsdebatten 14 november 1979

27

150 år

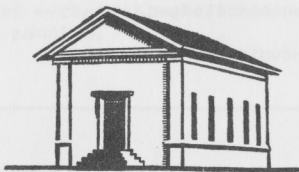

Professor Carl Zetterström

Professor Carl Zetterström har gjort en av de främsta, bestående kulturella insatserna i Jamtlands historia.

Han grundlade genom sin efterlämnade donation JAMTLANDS BIBLIOTEK. Biblioteket förlades till en för ändamålet uppförd byggnad av sten, intill Trivialskolan vid Stocke på Frösön. Också byggnaden bekostades av Zetterström. (färdig 1833)

Professor Zetterströms böcker förvaras numera i Jämtlands läns bibliotek i Östersund. Gamla bibliotekshuset på Frösön används nu för Frösö hembygdsförenings samlingar.

BIBLIOTEKET PÅ FRÖSÖN

Vem var Carl Zetterström?

Han var född i ett torp i By på Rödön år 1767. Efter avslutad skolgång på Frösö Trivialskola, fortsatte han i gymnasiet i Härnösand och vidare i Uppsala år 1789. Efter avlagda examina, bl a doktorsgraden, blev han så småningom utnämnd till professor i medicin.

Carl hade tagit namnet Zetterström efter sin far, ryttaren och forbonden Nils Säterström, som hade namnet från sin hemby Säter på Rödön. Fadern var för övrigt den förste i Jamtland som fick Patriotiska sällskapets medalj.

Född och uppvuxen under små förhållanden behöll professor Zetterström, trots de stora framgångarna i livet, sin enkelhet och jamtiska gästfrihet. Hans hem i Vaksala utanför Uppsala blev en borg för genomresande jantar och alla undfångades väl med logi, mat och dryck och även kontanter om sådana saknades. Bland de mera kända personerna mottogs en ung jämtländsk löjtnant som senare i USA skrev sitt namn, John Ericsson, i världshistorien.

Som professor Zetterströms livsmotto var enkelhet, föreskrev han i sitt testamente att endast fyra lindar skulle få inrama hans vilorum på Vaksala kyrkogård. Denna sista vilja bröts dock av välmenande personer inom Norrlands nation, som år 1893 lät uppföra ett järnstaket kring graven.

Detta föranledde Jamtamot under 1920-talet att driva frågan om Zetterströms sista vilja, och det lyckades Jamtamot att avlägsna staketet och förmå då aktiva jantar att bilda en fond för Zetterströmska gravens vård. (Graven var då mycket vanvårdad)

Tack vare Jamtamots insamlade medel, hedras professor Zetterströms minne än i dag efter 150 år med en välskött gravplats!

JAMTAMOT LADE KRANSEN TILL PROF. ZETTERSTRÖMS MINNE 1979.

Källor: "Minnen från Fjällbygden och Fyrisvall, professor Carl Zetterström och hans tid" av S J Kardell 1886. (Finns att köpa i nytr. på Wisenska bokh. i Ösd)
- "Jamtamots historia 1915-1965" av Sven B Jansson, 1965 sid.39 (slutsåld)

B o O s c a r s s o n

